

ІВАН ОГІЄНКО У ЗВ'ЯЗКАХ З ІВАНОМ ТА ЮРІЄМ ЛИПАМИ

У статті йдеться про дружні стосунки Івана Огієнка та Івана Липи та про шанобливе ставлення до І. Огієнка сина Івана Липи — Юрія.

Ключові слова та словосполучення: державники, національна ідея, саможертвність, незалежна Україна.

Івана Огієнка та Івана Липу передусім єднали тісні зв'язки як міністрів урядів Української Народної Республіки. Про тісну співпрацю двох державних і громадянських діячів можна знайти цікавий матеріал у некролозі Івана Огієнка «Світлій пам'яті Івана Липи. 1919-1923» (1937 р.) [5].

Вперше вони познайомилися 6 січня 1919 р. на засіданні Ради Міністрів. Від партії самостійників-соціалістів міністром культур в уряді першого Кабінету Міністрів в часи Директорії, очолюваному В. Чехівським, став Іван Липа. І. Огієнка було призначено міністром освіти (він був єдиним безпартійним в цьому уряді). Призначення І. Липи міністром культур було невинуватим. Саме його партія самостійників-соціалістів створила релігійну програму на своєму з'їзді 17-21 грудня 1917-го року. І цю програму він повинен був втілювати в життя. Основні пункти цієї програми: 1. Українська Церква мусить бути незалежна, самостійна. 2. Служби Божі повинні відправлятися українською мовою. 3. Повна воля віри як особистої справи кожного громадянина [5, с. 322]. Перший пункт цієї програми, до речі, було втілено в життя Директорією законом від 1 січня 1919-го року, де проголошувалося: «Українська автокефальна Церква з її Синодом і духовною ієрархією ні в якій залежності од Всеросійського Патріярха не стоїть» [5, с. 322].

Свідченням ідейно-духовної спорідненості обох міністрів стала організація Свята Соборності України (в середу 22 січня 1919 року), яке було доручено Іванові Огієнку. Значне місце у святкуванні було відведено церковним моментам (панахида, церковний хід). Це особливо імпонувало Іванові Липі, але він, згадає І. Огієнко, дивувався, що соціалістичний Кабінет затвердив таку програму.

Єднало обох і важке життя міністрів-скитальців (уряд часто змінював місцеперебування, тому доля гнала їх на всі «чотири вітри»). Без притулку на ніч опинялися в часи евакуації уряду з Києва і в Рівному, і в Галичині.

Особливо подружилися Огієнко і І. Липа, перебуваючи в Кам'янці-Подільському. Туди вони повернулися після того, коли 3-го червня 1919-го року 16-тий піхотний загін полковника Удовиченка вигнав більшовиків з міста. Крім І. Липи, повернулися інші члени партії самостійників-соціалістів. Вони зайнялися партійною роботою, виразно спрямованою проти С. Петлюри і його соціалістично-

го уряду. Напевне, певні опозиційні настрої поділяв і Іван Огієнко (соціалістичний уряд, зазначав він, «вів Україну не знати куди»), бо у серпні 1918 р., як ректор, дозволив зібратися в університеті членам партії самостійників-соціалістів на нараду (Андрієвський, М. Білинський, І. Липа та ін.).

З другого боку, коли польські війська зайняли Кам'янець (16 листопада 1919 року, в 11 год. вечора), а І. Огієнко залишився на трудному посту Головноуповноваженого міністра уряду УНР, І. Липа посилено підтримав його. І. Огієнко запропонував створити у Кам'янці малий «парламент», який згодом повинен був перетворитися в постійну інституцію, а його президія ділила б владу з Головноуповноваженим. І. Липа гаряче підтримав його, назвав це початком творення «нової доби **відродження** (вид. моє — Є. С.) України» [5, с. 325]. Усі партії були ніби за найтіснішу співпрацю з Головноуповноваженим, але брати на себе відповідальність відмовились, бо ніхто не хотів «працювати з поляками». Тому й І. Огієнко створив Раду Головноуповноваженого, до якої ввійшли члени усіх українських партій. Від партії самостійників-соціалістів до ради ввійшло кілька членів, серед них і Іван Липа. За словами І. Огієнка, він «не раз допомагав мені тоді своєю цінною порадою в моїй тяжкій ситуації» [5, с. 326]. І. Липа «кипів і горів у партійному житті», шукав спасенного порятунку для української справи. Саме з його ініціативи партія самостійників створила тоді перший проект української конституції. Над ним працювали Іван Липа, М. Корчинський та Ст. Баран. До цього проекту І. Огієнко написав розділи «Освіта» та «Релігійні справи», зробив його мовну редакцію. Цей перший проект конституції був видрукований у Львові 1920-го року на кошти, виділені Огієнком — Головноуповноваженим міністром.

Державотворчі справи поєднували обох українців і в часи Тарнівської еміграції. Всі тоді вперто дошукувалися причин української державної катастрофи. Зійшлися на одному — відсутності парламенту. Тому нашвидку створили Раду Республіки, яку й відкрили в четвер 10 березня 1921 року. Власне Іван Липа, як найстарший віком (йшов йому тоді 57-ий рік), був удостоєний честі відкрити цей перший, хоча й на чужій землі, парламент. Як це нагадує події в новітній Україні, коли 1998 р. п. Слава Стецько відкривала засідання новообраного українського парламенту.

Розчарувавшись у лівачьких симпатіях уряду С. Петлюри і А. Лівичького, І. Липа на початку 1922 р. покинув Тарнів (не задовольнив його навіть новий пост — Міністр Здоров'я) і переїхав до Львова. З 1-го березня 1922 р. осів у м. Винниках під Львовом, де й зайнявся приватною лікарською практикою. За професією був медиком. У 1888 р. вступив на медичний факультет Харківського університету, який через арешт з політичних мотивів (1891 р. разом з іншими заснує Братство Тарасівців, з виразною програмою самостійності України) закінчив аж 13 жовтня 1897 р. в Казанському університеті. Ще до Винник займався лікарською практикою: спочатку на Полтавщині, з 1902 по 1918 роки — в Одесі (збудував лікарню для бідних в Дольниках під Одесою). За час української

революції був в Одесі українським комісаром (аж до Гетьманату), а 1918-го року став лікарським інспектором Одеси.

У Винниках він відкрив медичну амбулаторію, на якій біліла табличка з написом «Д-р мед. Іван Липа. Приймає». Важка та була практика: в чужій хаті, і переслідувала його польська поліція, бо не мав дозволу на практику.

Волею долі у Винниках опинився й Іван Огієнко. У вересні 1922 року він прибув до Львова на запрошення проф. В. Калиновича. Не знайшовши собі помешкання у місті, Огієнко теж перебрався до Винників. Перша зустріч з І. Липою, за І. Огієнком, була доволі холодною (у ньому І. Липа вбачав передусім «петлюрівського» міністра). Згодом налагодилися досить теплі стосунки. Вони довго розмовляли про причини, що не дали змоги збудувати самостійну Україну. Головною темою їх політичних розмов була тема майбутнього України. Будучи оптимістом, І. Липа доводив І. Огієнкові немарність національного здвигу 1917-1919 рр. «Українського духа, ідею української самостійності, думку про незалежну Українську державу <...>, — говорив він, — ми таки глибоко защепили не тільки сучасним українцям, але й наступним поколінням на яких сто літ. Наш державний здвиг невгасимим вогнем запалить усі живі українські душі, і свого часу таки принесе відповідний плід. Помремо ми, але святий огонь, що його ми сміливо запалили, уже ніколи не погасить. Це те, що переживе нас і створить найрозкішні легенди в Україні...» [5, с. 329]. Не відмовиш у проникливості та логічності суджень І. Липи, його одержимості вірою в нову незалежну Україну.

У Винниках загострилася давня хвороба І. Липи — рак шлунку (її початок І. Огієнко, за словами товариша, виводить з прикрої пригоди у Карпатах 20-го квітня 1919-го року) [5, с. 324]. Упокоївся 13 листопада 1923 р. на руках І. Огієнка, який був чи не єдиним доглядальником хворого. Похорон відбувся 15 листопада. Поховали І. Липу на Винницькому кладовищі, біля спільної Стрілецької Могили. Згодом на постаменті зроблено напис: «Письменник-гарасівець, лікар. 1865-1923» [7, с. 53]. Ні слова про його державотворчу діяльність, про нього як апологета вільної України. До того ж Іван Липа ще цікавий як український прозаїк новітньої школи [7].

Не лише громадсько-політичні справи поєднували цих двох Українців. І. Липа був улюбленим гостем у бідному, але теплому за стосунками домі Огієнків. Домініка, дружина Огієнка, старалася нагодувати його щиро українським обідом, дієтичними стравами як в часи побути в Кам'янці, коли він 1919 р. жив у кам'янецького єпископа Пимона, так і в часи перебування у Винниках.

Як до справжнього друга, благородної й великодушної людини, звернувся І. Липа у часи смертельної агонії. Останніми його словами були слова турботи про сина Юрія, який тоді навчався на медичному факультеті Познанського університету: «Моє благословення синові... передайте... Допоможіть йому... Будьте йому батьком...» [5, с. 332].

І. Огієнко, впевнена, не позбавив уваги Юрія Липу. Він знав його ще раніше, коли він навчався два семестри (1919-1920 рр.) на юридичному факультеті в Кам'янець-Подільському державному

українському університеті, ректором якого був І. Огієнко. Саме у Вінниках на прохання батька [Івана Липи] він видав потрібну довідку про навчання Юрія в Кам'янець-Подільському державному українському університеті [5, с. 327].

У 1938 р. у Львові вийшла книга Юрія Липи «Призначення України», яка представила його як політолога й історіософа. Вона, як і попередні праці «Українська доба» (1936) і «Українська раса» (1937), «Чорноморська доктрина» (1940) і «Розподіл Росії» (1941), принесла авторові прижиттєву славу. Всі вони пронизані аспектом українотворення. У книзі «Призначення України» Ю. Липа дає відповідь на питання, звідки брати сили, твердість духу, щоб подолати комплекс меншовартості, відчути гордість за українську культуру, розуміти націю як неповторність. За Ю. Липою, «відповідь треба шукати в самопізнанні, у відкриванні власних ресурсів». Відомий історик-дисидент Валентин Мороз у передмові до сучасного видання «Призначення України» (1992) слушно зауважив: «Бачити свою націю у правдивих вимірах. Саме такий погляд привів Юрія Липу до твердження про велич української раси <...> в епоху, коли всі без кінця скиглили і слинили тезу про «невдалий» національний характер, — в таку епоху побачити велич України було рівнозначне з відкриттям» [3, с. 10]. У заключному розділі книги «Великі заповіді» (підрозділ «Міт Св. Андрія») згадується ім'я Ів. Огієнка як міністра віровизнань (1919) і обстоювача ідеї автокефальної української православної церкви [1, с. 244].

Юрій Липа свою лікарську практику поєднував з творчою. Віддавав медицині свій день, як митець — працював і творив уночі. Саме лікарська клятва стала причиною його загибелі. Його часто викликали як лікаря до поранених воїнів УПА до лісу. «Мій обов'язок — бути з ними», — казав Юрій Липа. 21 серпня 1944 року Юрій Липа був убитий енкаведистами в селі коло Ярова.

У 1958 р. на сторінках канадського часопису І. Огієнка (митрополита Іларіона) «Віра й Культура» (ч. 12(60). — С. 1-5) було вміщено передрук з «Рідної Мови» (1939. — Ч. 2(74)) статті Юрія Липи «Велетеньське завдання. Святе Письмо рідною мовою». У статті робиться висока оцінка епохальної праці І. Огієнка — перекладів Св. Письма. Новий Заповіт із Псалтирем накладом 25 тис. примірників вийшов у Варшаві 1939 р., 1942 р. — у Стокгольмі (накладом 10 тис.). За свідченням огієнкознавця М. Тимошика, Юрій Липа читав рукописний переклад Нового Заповіту перед затвердженням його спеціальною комісією [6, с. 259]. Він тоді жив у Варшаві, і, як бачимо, стосунки між ними були доволі тісними. І. Огієнко свято виконував прохання батька допомагати йому, тобто якоюсь мірою опікувався ним. Конкретних відомостей на сьогодні немає (справа майбутнього!), якими були ці стосунки. Але ідеологічно-проукраїнська діяльність Ю. Липи (див. вище) дає підстави стверджувати, що єднав їх передусім ідеологічний аспект формування українського «Я», демонтаж внутрішнього малоросійства і формування української структури духа. У статті Юрія Липи про переклад Івана Огієнка (тоді ще без церковного

сану) відзначається і «пилна вірність оригіналові», і «дивна ясність думки та простота вислову». У розділі 6. «Мова й значення перекладу Івана Огієнка» зроблено глибокі спостереження щодо мови перекладу. Передусім — її соборність, чистота, зроблені наголоси («акцентування»). «Це якби підсумок його діяльності, — наголошує Юрій Липа, — як пуриста й пропагандиста чистоти рідної мови. <...> Можна тепер вчитися **всеукраїнської літературної мови** (вид. моє — Є. С.), вивчаючи просто напам'ять уривки з Євангелії в його перекладі» [2, с. 4].

Передрук статті Юрія Липи з часопису «Рідна мова» (1939), на нашу думку, треба розцінювати як данину пам'яті славного українця. Наближалось ж 15-річчя його загибелі (1959 р.). Великою цінністю некролога Івана Огієнка «Світлої пам'яті Івана Липи» є те, що тут подана бібліографія праць про І. Липу, а саме «Світильник неугасимий. Пам'яті Івана Липи» — Каліш, 1924; Вол. Дорошенко. Д-р Іван Липа. — ЛНВ. — 1924. — Кн. 1; Вол. Дорошенко. Наші втрати. — Календар «Дніпро» на 1925 р; І. Гаврилюк. Незабутній. — Каліш, 1925 [5, с. 321].

Дружні стосунки І. Огієнка та І. Липи можуть слугувати прикладом для консолідації сучасного українського суспільства. Це може слугувати подальшому дослідженню його життєвості.

Список використаних джерел:

1. Липа Юрій. Призначення України. — Львів [Друк за вид.: Ю. Липа. Призначення України. — 2-ге незмінене видання. накл. укр. книгарні «Говерля». — Нью-Йорк, 1953]: Вид-ня Льв. Т-ва «Просвіта», 1992. — 272 с.
2. Липа Юрій. Велетеньське завдання: Святе Письмо рідною мовою [Передр. з місячн. «Рідна мова». — 1939. — Ч. 2(74)]. — Віра й Культура. Місячн. Богосл. Думки і культури. Орган Укр. Наук. Богосл. Т-ва. — Вінніпег. — Рік XXI. — 1958. — Жовтень. — Ч. 12(60). — С. 1-5.
3. Мороз Валентин. Горіти надзвичайним світлом... // Юрій Липа. Призначення України. — Львів: Просвіта, 1992. — 272 с.
4. Мороз О. Іван Огієнко і Іван Липа // Велетень науки: науковий збірник. Вип. 2 [За ред. канд. пед. наук. А. А. Марушкевич]. — К., 1997. — С. 80-82.
5. Огієнко Іван. Світлій пам'яті Івана Липи. 1919-1923. [Некролог]. — Наша Культура. Наук.-літер. місячник, присвяч. вивченню укр. культури / Гол. ред. і видавець проф. д-р Іван Огієнко. — Львів. — Рік III. — 1937. — Кн. 8-9(28-29). — С. 321-334.
6. Тимошик Микола. Лишуть навки з чужиною... Митрополит Іларіон [Іван Огієнко] і українське відродження. — Вінніпег. — Київ: Укр. Правосл. Собор Св. Покрови; Наук.-видавн. центр «Наша культура і наука», 2000. — 548 с.
7. Шуმიло Наталя. Іван Липа — прозаїк новітньої школи. — Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах. Щомісячний науково-методичний журнал Міністерства освіти і науки України. — 2009. — №6(627). — С. 53-56.

The article is about friendship between Ivan Ohienko and Ivan and Yuriy Lupa.

Keywords and word-combinations: national idea, independent Ukraine, self-sacrificing, state men.

Отримано: 19.11.2009 р.